

THE GOLDA MEIR MEMORIAL ASSOCIATION

העמותה להנצחת זכרה של גולדה מאיר

THE LAVON INSTITUTE FOR LABOR RESEARCH
3 NEHARDEA ST. TEL AVIV 64235, TEL: (03)238122

מכון לחקר תנועת העבודה ע"ש פנחס לבון
רח' נהרדעא 3. תל אביב 64235, טלפון: (03)238122

תדפיס מס' /
לקניית מס' /

מס' /

ארכיון המנוחה לזכרה של גולדה מאיר

תאריך: 21.9.74

מס' / מס' / תוכן: "גולדה מאיר - הנצחה והערכה"

מס' / מס' / תוכן: "גולדה מאיר - הנצחה והערכה"

מס' / מס' / תאריך: 21.9.74

ראיון עם גולדה מאיר לדאה"ש תשמ"ה, 21.9.74

מספר בקלטה	מס' עמוד	ח ל ו ק ה
		<u>צ ד ב</u>
		<u>ראיון עם גולדה מאיר לדאה"ש תשמ"ה, 21.9.74</u>
0-24	14-15	על הכרותה עם דוד בן-גוריון ובן-צבי. על העבודה בצוות עם חברים: על משרד העבודה.
24-58	15-16	סקירת פגישותיה עם מדינאים שונים: התרשמותה מדה-גול; הערכתה לפייטרו ואני;
58-86	16-17	על קשריה עם דה-גול; אנקדוטות;
86-114	17-18	על מילוי חובתה הלאומית במשך 50 השנה.
114-255	18-21	על פגישותיה עם עבדאללה מלך עבר הירדן.
255-313	21-23	פרשת מינויה של גולדה מאיר כצירת ישראל במוסקבה.
313-509	23-26	הביקורים בניכ"נ במוסקבה (התייחסות למאמץ של הרנברג) פגישות עם יהודים, ההתרגשות.
509-583	26-27	הנסיון לקבל נשק מהרוסים; דוד בן-גוריון מזעיק את גולדה מאיר לצורך הקמת הממשלה; הפגישה עם וישינסקי

תדפיס מס' 7

לקלטת מס' 7

ראיון עם גולדה מאיר - ראש השנה תשמ"ה - 21.9.74

צ ד ב

מראיון : גב' מאיר, מי הם המנהיגים הישראליים, היהודיים והעולמיים שהשפיעו עלייך בדרכך הפוליטית הארוכה?

ג. מאיר : השפיעו בעיקר בעניינים אלה אנשים שבאמת היתה לי זכות לעבוד במחיצתם. מראשית בואי לארץ. את בן גוריון ובן צבי עוד פגשתי באמריקה, כאשר התורכים דרשו שהם יצאו עם פקודה לא לחזור לארץ הזאת. הם אז נסעו לאמריקה. הם נסעו הרבה באמריקה. באו גם לעיר שגרתני בה. הכרתי אותם. חדשתי את ההיכרות שלי אתם פה. ומאז באמת היה לי מזל מיוחד שברל, בן גוריון, רמז, טבנקין, בן צבי וחברות, עבדתי אתם יחד. אני בכלל, אינני יכולה להגיד על עצמי שנשיתי איזה דברים בעלי ערך לבדי. אני לא אולי יש אנשים שעושים את זה. אני הייתי בצוות, עם אנשים בתפקידים שונים. זה היה בועד הפועל של ההסתדרות. בעבודתי בקופת חולים. אחר כך במשרדי ממשלה. זה תמיד עם חברים. למשל דברנו קודם על משרד העבודה. ראיתי את החבורה רק לפני ימים אחדים. כשהם כנסו את כל הותיקים שעבדנו אתם. זו היתה עבודת צוות, המשרד כולו. ואני אתם. אבל לא אני מעליהם. אם זה היה חוסר עבודה, אם זה היה בענין כבישים. שכור אז היה בתוך משרד העבודה. אם אני יכולה להגיד לזכותי דבר אחד, הרי זה שאני יכולה ויודעת לעבוד עם צוות

של אנשים. ואנשים שעבדו אתי במשרדים השונים מעולם לא הרגישו ששם יושב שר, והיא מחליטה ונותנת פקודות. זה לא היה.

מראיון : עסקנו במנהיגים יהודיים. אולי את מוכנה לספר לנו על מנהיגים לא יהודים שהשאירו עלייך רושם במשך השנים. (24)

ג. מאיר : הבט, מנהיגים בשטח המדיני. פגישות באו"ם. פגישות עם אנשי מדינה שבאו הנה. פגשתי גם אנשים במסגרת של התנועה הסוציאליסטית. לפעמים הם היו, בשנים האחרונות בכל אופן, גם ראשי ממשלה, גם שרי חוץ. ולפעמים ראשי אופוזיציה בפרלמנטים שלהם. אני נפגשתי עם קנדי. דרך אגב, אולי שבועיים-שלושה לפני הרצח. והכרתי את ג'ונסון. לא הכרתי לא את טרומן ולא את רוזוולט, לא הייתי בתפקיד אז שחייב איזה פגישות אתם. נפגשתי עם דה-גול זמן קצר אחרי שהוא חזר לצרפת בתור נשיא. מבלי לחשוב על מה שהיה בסוף היחסים בין דה-גול ובינינו, אני מוכרחה להגיד שהוא עשה רושם גדול. ז"א, הרגשתי בנוכחותו שזה לא בן אדם רגיל. זה בן אדם מרשים מאד בעצם הופעתו. בין הסוציאליסטים אני יכולה להגיד שמי שהשאיר עלי רושם הכי גדול ועד היום הזה, פייטרן ואני מאיטליה. אני אמרתי לו לא פעם, הוא ואני היחידים מן העליה השניה באינטרנציונל הסוציאליסטי. זה בן אדם באמת גדול. עם ערכים, מוסר, והפעילות המדינית שלו - הוא היה סגן ראש הממשלה באיטליה, והיה שר החוץ באיטליה. תפקידים שונים. זה לא השפיע עליו שיעשה רק חשבונות בנוגע ליחסים עם אחרים, ובעיקר ביחסים אתנו. אח"כ היו אנשים שחשובים, הסקנדינביים, למשל אנשי נורבגיה שהיו במחנות בזמן היטלר. היו במחנת. נאסרו פעמים אחדות. גם בעד עזרתם ליהודים. גם בשבדיה. אבל אני הכרתי יותר טוב אנשים. איך היה זיאמה ארן אומר, מהמאה ה-19? הוטיקים האלה, וגם בסוציאליזם עברו לתפקידים חשובים במדינות שלהם, והם אנשים מרשימים.

מראיין : אני רוצה לשאול אותך משהו, כמו שאומרים, אולי לטובתו של דה-גול שהזכרת אותו. (58)

אותה הערה מפורסמת שלו על היהירות הישראלית שהתקבלה אצלנו כל כך בהתרעמות. האם את אולי חושבת, או שאולי את לא חושבת, שבסה"כ זה היה גם די קומפלימנט בשבילנו.

ג. מאיר : אינני יודעת. לו היה אומר את זה בתקופה אחרת, אז אפשר היה להגיד, או, נוסף לידידות יש לו גם קומפלימנטים בשבילנו. כאשר הוא אמר את זה כאשר הוא אמר את זה, אז.. אמנם הוא בעצמו אמר אחר כך שהוא חשב את זה דווקא לקומפלימנט ולא.. אבל קשה לקבל את זה שזה היה קומפלימנט. אני נפגשתי אתו 3 פעמים. פעם נסעתי אליו, באמת, חודשים אחדים אחרי שהוא קיבל את הנהגת צרפת. היה פה אז ז'ילבר. ז'ילבר היה משוכנע שאני מוכרחה לנסוע להפגש עם דה-גול. ואז כל מיני דברים יסתדרו. הוא באמת קיבל אותי יפה מאד. אחר כך נפגשתי אתו כאשר בן גוריון ביקר בפריס, בארוחת הצהריים הזאת, שהוא קם בכל הגובה שלו ופתאום הרים כוס לידידה.. איך הוא אמר? .. ALLY.

מראיין : בת ברית?

ג. מאיר : בת ברית. וזה היה מרשים מאוד, לא בן גוריון ולא אני חשבנו שזה יבוא. ובאמת זה היה רגע גדול. בכל זאת צרפת וישראל. וראיתי אותו בהלוויה של קנדי. ואז הוא עשה בשבילי דבר שהיה המקסימום שדה-גול היה מסוגל לעשות עם מישהו - הוא דיבר איתי אנגלית. וידוע, היה ידוע ש.. הוא גם לא שלט בשפה האנגלית. אבל בכלל, בשבילו לדבר עם מישהו לא צרפתית. ואחרי ההלוויה היתה מסיבה שג'ונסון סדר. והוא פתאום מקצה אחד של האולם הלך לקראתי. אני לא הייתי מעזה לגשת אליו. ודיבר אנגלית. וכולם הסתכלו במה זכיתי שדה-גול מדבר אתי אנגלית... היה ידידותי מאד

ואני חושבת שהוא היה ידיד של ישראל, עד ששת הימים, ואז זה הכל היה להיפרך.

מראיון : אנחנו מדברים פה על מנהיגים בעולם המערבי. ונפגשת עם רבים. ועבדת עם מנהיגים במדינת ישראל, ואת בעצמך פרשת לאחרונה. האם את לא חושבת שבמדינות הדמוקרטיות יש איזשהי כפיות טובה למנהיגים פורשים?

ג. מאיר : הבט, אני לא חשבת מעולם שמגיע לי בכלל איזה דבר. לא מגיע לי להיות בתפקיד. כל המושגים האלה שמישהו חייב לי איזה דבר, זה דבר שזר לי ואני לא מבינה את זאת. אף פעם לא הבינותי. פורשים, פורשים. אני עזבתי את הממשלה ומשרד וחוג ב-65. וחשבת אז שאני באמת יוצאת לחופש, לשחרור. אחר כך הלכתי בכל זאת למזכירות המפלגה. אבל לא חיכיתי לשום דבר. אז נכון שהפרישה עכשיו היא בתנאים שונים. אבל אני גם עכשיו לא מחכה לשום דבר. לא מגיע לי שום דבר. אני אומרת, אני אומרת את זה באמת מעומק ליבי ואמת במאה אחוז. (86)

קיבלתי למעלה מ-50 שנה מעל ומעבר מה שיכולתי לקוות. לא אישית. לא תפקידים. מפני שסוף סוף זה דבר משני. אבל ב-50 שנה זכיתי לראות מה שאני רואה, עם כל הצרות, עם כל הבעיות, אבל אנחנו פה. ומה מגיע ליהודי יותר מזה? זה שמלאת תפקידים, אני יכולה להגיד, להעיד רק על דבר אחד. בכל תפקידי עשיתי לפי מיטב יכולתי, מצפוני וזהו. בודאי לא מעטות היו השגיאות. אבל אני מקווה שגם איזה דבר מחוץ לשגיאות עשיתי. מעולם לא התחשבת עם שום דבר. לא התחשבת עם פופולריות. עבדתי על פי מצפון ועל פי ההכרה שלי. וזה הכל. ואני לא מחכה לשום דבר.

מראיון : גב' מאיר, לפני 26 שנים היתה לך פגישה, או נדמה לי שורת פגישות מעברו השני של הירדן. או בכל אופן עם שליט עבר הירדן. עבר כבר זמן רב מאד. כמעט לא פורסם דבר על

הנושא הזה. לא לפחות לא באופן מוסמך. האם את מוכנה קצת לגלות טפח, אחרי כמעט דור שלם?

ג. מאיר: כן. לפני 26 שנים אפשר לגלות הרבה. אבל אני בעצמי כבר גם ספרתי את זאת. היו לי שתי פגישות אתו. עם המלך עבדאללה שהיתה לי פגישה אחת אתו בנהריים. (114) בנובמבר 1947 שכאשר היה דיון באו"ם. דרך אגב, בסוגריים, אם אתה שאלת אותי קודם על אישים מרשימים, הוא היה איש מרשים מאד. באמת. הרבה קסם. הרבה קסם. ושם דיברנו על מה יהיה אם או"ם תחליט על הקמת מדינה יהודית. על חלוקה. אז סיכמנו שנחכה מה תהיה התוצאה. אבל הוא אמר תדעי לך, אני לא הולך למלחמה נגדכם. בסופו של דבר יש לנו אויב משותף. זה המופתי. ואחרי שתקבל ההחלטה באו"ם, נפגש עוד פעם להסדיר את היחסים בינינו. טוב. היה לו רופא. והוא היה איש אמונים אצלו. והרופא הזה היה הולך ובא ומעביר שדרים ממנו אלי, וממני אליו. בינואר, בפברואר, התחלנו לקבל ידיעות שהוא מצטרף בתוך הליגה הערבית ומשתלב להכנות למלחמה. שלחתי ע"י הרופא, אינני יודעת אם הרופא חי, אם הוא חי יסלח לי מה שאני אומרת, אם הוא בעולם הבא. אני בודאי מקוה שיסלח לי, לא היה חכם גדול. והיה בא רשום על איזה פיסת נייר מה עליו להגיד. והיה רושם מה שאני אומרת לו להגיד. ואמרתי לו - אני מודאגת. מגיעות שמועות שהמלך בכל זאת משתלב עם כל היתר. הלך, חזר, ואמר - המלך מאד מתפלא שאת שואלת שאלות כאלה. את צריכה לדעת שלושה דברים:

אסף - המלך הוא בדואי. והמילה של בדואי זו מילה.

בית - הוא מלך. מלך בכלל שומר על הבטחותיו.

שלישית - הוא עוד לא התכחש לאף הבטחה אחת שנתן לאשה.

אחרי זה בכלל לא היה לי מה לדאוג. בכל זאת דאגנו. והתקרבו המועד להכרזת העצמאות. ואז נולדה המחשבה... שרת לא היה בארץ. נולדה המחשבה אצל בן גוריון, אצל עוד אנשים אחדים. וע"י אנשים שהיו להם, למשל אנשי נהריים, שהיו להם קשרים הדוקים מאד עם עבדאללה,

שאני אפגש אתו עוד פעם. בפעם הראשונה הוא בא לנהרדים. התקשרו אתו והוא אמר שהוא מוכן להפגש אתי. איננו מוכן לבוא לנהרדים. זה היה כבר התחלת מאי. אבל הוא ברצון יקבל אותי בעמאן. על אחריותי. הוא לא יכול להגיד לצ'קפוסט שלו שהוא מחכה לאורחת נכבדה כזאת. אז הוא מייעץ שאני אבוא לבושה כערביה. בסדר. קבלנו את זאת. וב-10 במאי, עזרא דנין ואני יצאנו לדרך. יצאנו יום לפני זה, מפני שהייתי צריכה לעמוד בחיפה כדי שיתפרו לי את הבגדים הנחוצים. ולמחרת יצאנו לדרך. החלפנו מכוניות פעמים אחדות בדרך. ידעו אולי ארבעה-חמישה אנשים. ונסענו לנהרדים. לנהרדים בא הנהג שלו, שג"כ היה איש אמונים. זה היה נער בדואי שהוא גידל. הוא בא עם המכונית שלו בערב. ויצאנו לדרך. ואז כבר הלגיון הערבי עמד סביב המפעל הזה. בכל זאת יצאנו. אני לא הייתי כל כך בסכנה. גם לא חשבתי בכלל אז שיש סכנה. מפני שהייתי לבושה כאשה ערביה. עזרא, כל התחפושת שלו היתה כובע קווקזי כזה ויצאנו לדרך בצ'קפוסטים העמידו ושאלו, והסתכלו במכונית. יושבת אשה. עזרא ישב על יד הנהג ואני בפנים. יושבת אשה, שתשב לה. ונסענו לא אל הארמון, כי אם לביתו של הנהג.

מראיון : מה זאת אומרת עם הכיסוי של הפנים?

ג. מאיר : כן. בודאי. יש לי עוד חלקים מהעסק הזה. באנו לביתו של הנהג. בית די יפה. והוא הלך להביא את המלך. ואמרתי לו - אדוני המלך, מה הבטחת?.. כן, בדרך, ממרחק, ראינו את המחנה 'מפרק' היה מואר, ושם היו כבר, היה כבר הצבא העירקי עם כל הרכב. ולא כל כך שמח. ואמרתי לו - מה יהיה? אז הוא אמר - נכון. הבטחתי. אבל אז חשבתי שאני אדון על ההחלטות שלי. עכשיו זה אחרת. לא שאלתי אותו מי מחליט בשבילך עכשיו. משום מה, מבלי שאני אוכל להוכיח את זאת, זה לא רק ערבים. אין לי ספק שהשגריר הבריטי ידע על הפגישה הזאת. אין לי ספק בזה. אין לי הוכחות אבל אין לי ספק. שוחחנו. והוא אמר, יש עוד אפשרות למנוע את המלחמה.

אל תכריזו על מדינה. תפסיקו את העליה לזמן מה. אני אכח את כל הארץ. אני אתייחס אליכם טוב. אני אתן לכם נציגות בפרלמנט שלי. והכל יהיה טוב ויפה. אמרתי לו - אתה מציע לי דברים שאני לא יכולה להכריע. אני משוכנעת. שחברי לא יקבלו את זה. אתה מכיר אותנו יותר מדי טוב בכדי לחשוב שעשינו כל מה שעשינו בכדי שלא תהיה עליה ולא תהיה מדינה ויהיו לנו חברים אחדים בפרלמנט. זה יפה מאד מצדך. ואני בטוחה שאתה תתייחס אלינו טוב, אבל אתה יודע שלא זה העניין. שוחחנו. והוא ביקש רשות ללכת. דרך אגב, היה עצבני מאד, עצוב מאד. את עזרא הוא הכיר. הוא אמר לעזרא - הפעם לא עזרת לי.

מראין : מה הכוונה?

ג. מאיר : שאני... עזרא היה לא לצידו. והלך. לפני שהלך לחצנו ידיים, אמרנו שלום. אמרתי לו - אני מצטערת מאד. כנראה שתהיה מלחמה. לי אין ספק שאנחנו ננצח. נפגש עוד אחרי המלחמה. עזרא עוד הספיק להגיד לו - אתה מסתכן יותר מדי. אתה מתהלך בתוך העם שלך וכל אחד יכול לגשת אליך. וזה מסוכן. כאילו ניבא לו. והוא אמר - אני יודע, אבל אני לא יכול אחרת. אני לא יכול לגרש את העם ממני. אני אוהב אותם. הם אוהבים אותי. וזהו. טוב, אחר כך היה דבר... כשהוא הלך, הנהג סדר לנו ארוחת ערב. זה כבר היה בודאי באחת בלילה, כיך המלך באמת. ודוקא תיאבון אחרי השיחה הזאת לא היה לי כל כך גדול. ואני מתוך נימוס רק נגעתי בדברים. כאשר נסענו הביתה, אומר לי עזרא, מה שאת סדרת לי היום. חשבתי אוי ואבוי, אולי אמרתי איזה דבר לא נכון. אמרתי - מה קרה? הוא אומר - אני רעב. לא יכולתי לאכול. אמרתי - מדוע לא אכלת? הוא אומר - איך אני יכול לאכול כאשר, את אורחת כבוד, מניחה את המזלג ואת הסכין, אז בזה זה נגמר. אחר כך, אחרי המלחמה היה משא ומתן איתו. השתתפו בזה שילוח המנוח ואליאס ששון יבדל לחיים ארוכים. והם הגיעו להסכם פחות או יותר. ואחרי זה

הוא נרצח. הוא אמר להם - במלחמה אשמה אשה אחת. היא היתה עקשנית, ולא רצתה לקבל את ההצעות שלי. והיא אשמה במלחמה.

מראיין : והוא באמת חשב שההצעה הנדיבה הזאת שלו יש לה איזשהו ערך? כי אחרי הכל..

ג. מאיר : הבט. היה לו יסוד לחשוב. מה היה היסוד? הרי הלגיון שלו כבר היה בארץ. אתם לא יודעים, אבל אז זה היה ידוע. הצבא הטוב ביותר במזרח התיכון היה הצבא הירדני. עם קצינים בריטיים. עם אימונים שהצבא קבל ע"י הבריטים. עם ציוד. מה היה לנו? מה היה לנו במה להלחם? אז הוא יכול היה להניח, להציל את עצמו מחיסול גמור, נקבל גם את זה.

מראיין : חוקרים רבים טוענים שלמעשה מעבר לכך היו גם הסכמים אתו לגבי עד היכן. עד היכן אנחנו ועד היכן הוא.

ג. מאיר : לא. לא. זה פשוט לא אמת. זה דמיון שמישהו.. פשוט. פשוט לא אמת.

מראיין : כלומר, את מניחה שהוא היה, שהוא הפעיל את צבאו במלוא העוצמה והלגיון היה כובש כל מה שהיה יכול.

ג. מאיר : אין ספק. אין ספק. הבט. גלאב פאשה הלך.. איך הם עבדו הבריטים עם הלגיון בעיר העתיקה? מה הם עשו בגוש עציון? זה היה מתוך הסכם? אבל הוא בהחלט היה מרשים.

מראיין : נעבור לתקופה אחרת, קצת יותר מאוחרת, את היית השגרירה הישראלית הראשונה בבריה"מ. (255) אולי את יכולה גם משם לספר על איזשהם פגישות. האם האמנת אז שהשערים יפתחו כפי שהם נפתחים היום?

ג. מאיר: כשהתכוננו לנסוע... דרך אגב, אני לא רציתי. אני לחמתי נגד זה. מפני שחשבתי, יש לנו מדינה הזאת, למה לך? אני לא רוצה לנסוע לשום מקום. בכלל לא חלמתי על איזה דבר של תפקיד דיפלומטי או תפקיד של עניני חוץ. זה לא ענין אותי. ענין אותי רק מה שיהיה בפנים. והייתי אז באמריקה בשליחות של המגבית. וקבלתי מברקים וטלפונים משרת בלי גבול. סוף סוף קבלתי דין התנועה. ו... ג"כ היה מענין, מה ששכנע אותי... אהוד אבריאל אז היה נפראג. הוא גם התמנה לשגריר. והוא הוזמן לתה אצל השגריר הסובייטי. אז למספר רגעים ישבה גם אשתו של השגריר הסובייטי. והבן נדמה לי. כעבור מספר רגעים היא בקשה סליחה ויצאה. ונשארו הסובייטי ואהוד. והסובייטי ככה דרך אגב שואל אותי - אני מניח שעוד מעט תמנו בודאי שגריר... אז עוד היה ציר. לא היו לנו שגרירים. ציר למוסקבה. ואהוד אמר - בודאי. אם אתם חושבים שהוא מוכרח לדעת רוסיית פרפקט אז אתם טועים. אין צורך בזה. אם אתם חושבים שהוא מוכרח להיות מרקסיסט דווקא, זה גם כן טעות. אין צורך בזה. טוב. יפה מאד. כך, כעבור איזה הפסקה הוא אומר - איפה גולדה מאירסון עכשיו? אז אהוד אמר - היא בארצות הברית. מה היא נשאר שם? אומר - חלילה. היא חוזרת. זהו. מה פירשו כאן? מה אומר לי משה בזמנו? הם מבקשים שאת תבואי. ואני בטפשות חשבתי. אני יודעת? למה, אני לא הבינתי.

מראיין: זה דין התנועה הסובייטית?

ג. מאיר: כן. לא הבינתי למה. וזה התקשר כך: השבת למחרת הכרזת העצמאות, ישבנו שילוח ושרת ואני "בקפה דן", לא במלון דן, אכלנו ארוחת צהריים. ומשה אומר - אילת יהיה שגריר בווינגטון או ציר. ופישר נפריס אז היה. ואהוד בפראג. אבל נחוק לי מישור למוסקבה ואני עוד לא מצאתי. אני בצחוק אמרתי - לא אני. ואז הוא אומר - אני דווקא כן חושב. אמרתי - משה, איזה שטויות? הרוסיית הטובה שלי? בכלל, מה? אני אלך להיות ציר? לא בא

בחשבון. צחקנו. ואני נסעתי כעבור יומיים לארצות הברית. אז נורא לא רציתי. אבל אחר כך אמרתי לא פעם למשה - אני אסירת תודה לו על החוויה. באמת, שאין מילים בכלל לתאר אותה. אבל קראתי לבחורים, זה היה נמיר, היה רטנר, שנסע אתנו כנספח צבאי, היה בז'רנו שנסע בתור נספח מסחרי. (313)

היה מזכיר ראשון, מזכיר שני. חשבנו שנשתלט על מוסקבה. ואמרתי להם - חבר'ה, טליתות, סידורים. אם יש תקוה שבכלל נפגש עם יהודים, אולי בבית הכנסת, אז תבואו מצוויידיים. פנקס. לא אריה פנקס, פנקס מזרחי, היה אז בעיריית תל-אביב, והוא היה אחד מהגבאים של בית הכנסת הגדול פה, נתו לנו ספר תורה למסור לבית הכנסת במוסקבה. לקחנו. והחלטתי שבשבת הראשונה אחרי שנמסור את כתב האמנה הולכים לבית הכנסת. יש בית כנסת עתיק, בית כנסת מזא"ה. וכאשר נקבע לנו תאריך למסירת כתב האמנה, הלך נמיר לרב של בית הכנסת, זה היה הרב שלייפר, להגיד לו שאנחנו רוצים בשבת לבוא לבית הכנסת. ואנחנו באנו. שבת רגילה. לא ידעו שאנחנו באים. בית כנסת גדול. אנחנו הנשים כמובן בעזרת נשים למעלה. היו אולי 200 איש זקנים. אחרי התפילה עלו גבאים, שניים-שלושה, שתמיד היו מפוקפקים, מי הם באמת, ואמרו שהרב מבקש שאני ארד, הוא רוצה לברך אותי. ושואל - איך רבנים בארץ? לוחצים יד אשה? אמרתי - הבט, יש כאלה ויש כאלה, אבל אני לא אעמיד אותן במבוכה. אני לא אושיט את ידי. היה איש יפה הרב שלייפר. וניגשתי. אז צריכים לרדת מעזרת נשים לאיזה הול קטן ולהכנס לבית הכנסת הגדול. ארוך. אני הולכת, ועל הספסלים קופץ יהודי וצועק - עם ישראל חי. עם ישראל חי. היה ג'ינג'י. והיהודים מסביב אומרים לו - שש... שש... וראיתי שלא אכפת לו שום דבר. החליט ויהי מה. הוא מוכרח להוציא מה שיש לו בלב. טוב, נגשתי לרב. הוא דבר אתי. דברתי אתו. הלכנו הביתה. כל השנים חשבתי על היהודי הזה. והיה נדמה לי שאם אני אראה אותו בתל-אביב ברחוב אני אכיר אותו. טוב, עברו שנים. התחילה העליה מרוסיה. יושבת אצלי חבורת עולים. ואני אומרת - אה, מה עם היהודי הזה? שואל אותי אחד - רבינוביץ'?

אמרתי - אינני יודעת את שמו. הוא אומר - גם אני הייתי אז בבית הכנסת. הוא פה. הוא בארק. היתה חתונה של אחד העולים. ואני הייתי שם. ניגש אלי יהודי, כבר לא ג'ינג'י. ראש שיבה. ואומר לי - חברים אומרים שאת מחפשת אותי. מי אתה? מספר לי מי הוא. אני אומרת לכם, זה היה בשבילי איזה דבר, באמת כאילו מישהו בא מעולם אחר. אז זה היה בשבת הזאת. וזה היה כבר קרוב לראש השנה. ואנחנו עדיין היינו במלון מטרופול. עוד לא היה לנו בית. מובן, זה היה די רחוק. אבל ברור שהלכנו ברגל. זה ככה שמהרחוב הראשי זה מורד לבית הכנסת. אנחנו נגשים להצטלבות שני הרחובות האלה, ים של אנשים. מלא. בקושי אנחנו עושים את הדרך שלנו לבית הכנסת. ומכל צד שנה טובה, שנה טובה, שנה טובה. לפני זה כתב הרנבורג את המאמר שלו. אנשים חושבים שהוא כתב את זה אחרי ראש השנה. לא אמת. זה היה לפני ראש השנה. הוא כתב מאמר שלולא סטאלין לא היינו מקבלים את המדינה. אבל, מדינה יהודית נחוצה למען היהודים שחיים במדינות אימפריאליסטיות ששם יש אנטשימיות. אין לזה כל קשר עם יהודי ברית המועצות. בכלל, אין דבר כזה עם יהודי. להגיד עם יהודי זה כאילו, הוא כותב, שכל מי שיש לו שיער אדום, זה כולם עם אחד. זה לא ככה. ובברית המועצות אין בעיית יהודים. ואין לזה כל קשר עם ליהודים. כאשר עשינו את הדרך לבית הכנסת, יהודי אחד ניגש לנמיר ואומר לו - אתה רואה - זוהי תשובת יהודי מוסקבה למאמרו של הרנבורג. טוב. באנו לשם. בית הכנסת מלא. יושבים, עומדים. גם החלק לנשים, מלא. ועל יד השטח שהוקצה לנו לנשים, עומדת אשה אחת, גבאית, ולא נותנת לאף אחד לגשת. נשים רצות, והיא אומרת - באמת, תהיו תרבותיים. אל תפריעו להם. לא נתנה לגשת. אנחנו יוצאים. ונדברנו עם הבחורים שנפגש, היתה שם חצר קטנה מאחרי הבמה בבית הכנסת, נפגש שם כולנו ונלך הביתה יחד. איפה? אני... אתם ראיתם ודאי את התמונה, לא? אני בתוך ים. על ידי בחורה צעירה, אני בטוחה שיהא לא היתה דוקא ציונית. בודאי נשלחה לשמור עלי. ויהודים. ובוקשי אני יכולה לעשות צעד. ויש יהודי אחד שפתאום הוא נעמד לפני - גולדה ל ע לעבן זאלסטע.

(באידיש : שתחיי) שנה טובה. גולדה שתחיי. שנה טובה. והקהל זורק אותנו מן הצד. וכעבור איזה צעדים, ועוד פעם, ככה מופיע. ואני יחידה, איבדתי את כולם. ואני לא חשבת על עצמי, מה, מה יכול לקרות לי. אבל, מה יהיה עם היהודים האלה אחרי הפגנה כזאת? הלכנו, כן, היה עוד דבר אחד. עבדו בבניין. מי היו העובדים? שבויי מלחמה גרמנים. זה היה לי עוד פעם טוב בלב, שהמנוולים האלה הם שבויים, והם רואים בכל זאת יש יהודים, ויש מדינה יהודית, ויש נציגה של מדינה יהודית. אתם יכולים לתאר לעצמכם, את מידת ההתרגשות שלי, בקושי בקושי הגענו עד הצטלבות הרחובות. שם עמדה מונית. וכנראה, יהודים אחדים שבכל זאת התחילו לחשוש מה יקרה כאן. זרקו אותי בתוך המונית. הוצאתי את הראש, הלב עבר על גדותיו. ואמרתי: א דאנק אייך וואס זיינט געבליבן יידן (באידיש: תודה שנשארתם יהודים). ונסעתי. אחר כך, כעבור הרבה זמן באו כל החבורה. זה היה בראש השנה. ביום כיפור, אותה התמונה של רחוב. גם בראש השנה, המונים, אנשים צעירים. רבים מהם במדי צבא. ויום כיפור מלא. טוב. היינו עד הסוף. כאשר נגמרה התפילה ושנה הבאה בירושלים, אז היה נדמה לי שכל קירות הבית הכנסת רועדים. גברים למטה הסתכלו למעלה. אני עמדתי שם. ונגמרה התפילה. הרב מבקש מהקהל להתפזר. איש לא זז. ואלפים, עיתונאים מסוכניות שונות, גם בראש השנה, גם ביום כיפור - אמרו שהיו כ-40 אלף איש ברחוב. ואיש לא זז. קם הגבאי ומבקש להתפזר. איש לא זז. אני, כמובן, לא זזה מהמקום. וגם למעלה, נשים, מלא. נכנסת כיתה של שוטרים. מאחורי הבמה אמרתי לכם שיש שם חצר קטנה. משם עולים על הבמה. עושים את הדרך בין הקהל למטה. עולים למעלה. נגשים אלי. קודם באים הגבאים ובקשו ממני לא לזוז. אנחנו לא רוצים שיהיה עוד פעם מה שהיה בראש השנה. באים השוטרים, מבקשים שאני אלך אתם. ובאכזריות ובגסות דוחפים את הנשים, ונשים נגשות ומנשקות את השמלה, ורוצים לגעת, ובגסות זורקים אותם. גם על המדרגות. מדרגות די צרות. לוקחים אותי בתוך האולם של הגברים, כל הדרך לבימה, לחצר. ובמרתף של בית שיש שם, שממנו אפשר להגיע לסמטה

אחרת. אבל יהודים אינם טפשים. הם הבינו מה שנעשה כאן. הם גם כן יודעים את הגיאוגרפיה של המקום. והנה אני מוצאת את עצמי במוסקבה, כאשר אני הולכת, משני צדדים שוטרים. יהודים מאחוריי. אחרי קבוצת בחורים בשרשרת כזאת. כל הדרך לבית המלון. הטראמים נעמדים, הגויים לא יודעים מה קורה כאן פתאום. זה לא האחד במאי. וזה לא בשבעה בנובמבר. איזה תהלוכה זו פתאום. ויש שוטרים. והבחורים מאחרי צועקים כל הדרך - "אטו נאשה גולדה". זו גולדה שלנו. אז... אז בשבילי זה היה נס לפגוש יהודים. ואז אמרתי לחברי בצירות, בזה הסובייטים נכשלו כשלוך חרוץ זה היה '48. זה היה למעלה מ-30 שנה אחרי המהפיכה. את בעיית היהודים הם לא פתרו. יהודים נשארו יהודים. אבל לו מישהו היה שואל אותי אז אם תהיה עליה, הייתי אומרת - הלואי. אולי פעם יקרה נס כזה. הייתם שואלים אותי - את עוד תזכי לדאות את זה? הייתי מפקפקת. דרך אגב, יום אחד אנחנו מוצאים מתחת לדלת תמונה של הקהל היתה התמונה.. על הצד השני כתוב:-: א דאנק אייב וואס זיינט געבליבן יידן (באידיש: "תודה שנשארתם יהודים") אין לנו מושג מי צילם. מי הכניס. מי כתב.

מראיון : האם אני לא טועה, גם דובר אז על עסקת נשק עם הרוסים. (509)

ג. מאיר : לא. עסקה זה מוגזם. אבל אני קבלתי כאשר התחילו פה הקרבות בגליל, קבלתי דרישה שאני אבקש מהם קצת נשק. ואז זה היה ירח הדבש בינינו ובין הרוסים. הלכתי למשרד החוץ ואמרתי להם. והאיש הזה אמר - במילא אומרים שאנחנו עוזרים לכם במלחמה. איך זה יהיה? ימצאו נשק שלנו. אמרתי - בסדר. תנו לנו מהשקל הגרמני שיש לכם. אף כדור אחד שום דבר. כאשר היו פה הבחירות בינואר, בן גוריון החליט, הוא לא ניגש להרכיב ממשלה. הוא לא ניגש לנהל משא ומתן עם מפלגות אחרות, אני מוכרחה לשוב הביתה. לא עזר שום דבר. לא קמים ככה דיפלומט לא קם ואורז חפצים

ונוסע. אני צריכה להגיד שלום לעמיתי, לממשלה. לא. אז עשינו פשרה. החלטתי לנסוע לימים אחדים ולחזור ולהפרד. אז אני הייתי פה, והממשלה של בן גוריון קיבלה אמון הכנסת, ואני הייתי שרת העבודה. ובאותם הימים החליטה הכנסת לקבל את ההלוואה של מאה מיליון דולר מאימפורט אקספורט בנק אמריקאי. לא בכסף, כי אם בציוד. בעיקר חקלאי. כאשר חזרתי למוסקבה להפרד היה כבר וישינסקי שר החוץ. והיה נחמד. מלא הומור. כשיצאנו אמרתי לנמיר, כל הזמן חשבתי - זהו הוישינסקי הזה? אבל אמרתי לו - הבט. אני באה עכשיו מהארץ. קבלנו הלוואה אמריקנית. אני רוצה להגיד לך, בחוזה הזה אין אף רמז של איזה התחייבות לאמריקה. מחוץ לדבר לא נעים אחד שאנחנו צריכים להחזיר את ההלוואה. חוץ מזה אין שום דבר. ואנחנו רוצים שזה לא יהיה חד צדדי. והנה, אתה רואה שמהחודשים המעטים שאנחנו נמצאים כאן אנחנו כונים הרבה יותר מאשר קנינו אי פעם, מאשר שממשלת המנדט היתה קונה אצלך. איננו יכולים לשלם במזומנים. אולי תתנו לנו קרדיט. רשם, רשם, לא יצא מזה מובן שום דבר. ונפרדתי. ובאתי הנה. אחת החוויות העמוקות - בארץ קוראים לי גולדה. ביהדות אמריקה יודעת גולדה. בשביל יהודי רוסייה הייתי סתם, מישהו, אף פעם לא ידעו, לא שמעו. מכל קצות רוסייה זה היה גולדה. לא הציר, לא עם שם המשפחה שלי. גולדה. אני תמיד אמרתי למשה, שאני אסירת תודה לו. מפני שזה דבר שקורה פעם אחת בחיי יהודים. למצוא באמת שבט שאנחנו לא ידענו, אם עוד קיים או לא קיים.

(583)